

ВЗАЄМОПЛИВ ІНТЕГРАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА Й УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджуються взаємовплив інтеграції виробництва й управління інноваційною діяльністю переробних підприємств. В результаті дослідження удосконалено управління інноваціями, яке починається саме з розробки й реалізації добре продуманої структурної політики у сфері не тільки нових, але й раніше освоєних інновацій, що служить вихідною базою для формування й розвитку іншої найважливішої сфери організації й управління виробництвом - концентрації спеціалізованого виробництва і його інтеграції в єдиний процес створення готового продукту.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інтеграція виробництва, управління інноваціями, переробні підприємства харчової галузі.

В статье исследуются взаимовлияние интеграции производства и управления инновационной деятельностью перерабатывающих предприятий. В результате исследования усовершенствована управления инновациями, которое начинается именно с разработки и реализации хорошо продуманной структурной политики в сфере не только новых, но и ранее освоенных инно-

вацій, служит исходной базой для формирования и развития другой важнейшей сферы организации и управления производством - концентрации специализированного производства и его интеграции в единый процесс создания готового продукта.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, интеграция производства, управления инновациями, перерабатывающие предприятия пищевой отрасли.

The article investigates the mutual influence of the integration of production and management of innovative activity of processing enterprises. As a result of the research, the management of innovations has been improved, which begins precisely with the development and implementation of a well-thought out structural policy in the field of not only new but already mastered innovations, which serves as the starting point for the formation and development of another critical area of organization and management of production - the concentration of specialized production and its integration into a single process of creating a finished product.

Key words: innovations, innovation activity, integration of production, innovation management, processing enterprises of the food industry.

УДК 330.331.1

Зеленяк В.В.

аспірант

Одеська національна академія харчових технологій

Постановка проблеми. Процес інноваційного розвитку переробних підприємств розглядається нами саме як сукупність прогресивних структурних зрушень у способі виробництва, супроводжуваних все більшою розгалуженістю взаємозв'язків і зростаючою залежністю між всіма учасниками виробництва.

Як показує практика, чим масштабніше й складніше виробництво, тим більше тісним стає взаємозв'язок «інновація - продуктивна сила - ефективність». Границя реального інноваційного розвитку (а отже, і ефективності виробництва) багато в чому залежить від ступеня відповідності масштабів виробництва якості його організаційно-економічного механізму. Щоб пустити в хід можливість росту ефективності, що забезпечуються інноваціями, необхідно істотно підвищити якість організаційно-економічного механізму шляхом поліпшення організації, планування інноваційної активності й конкретних форм економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню теоретичних і практичних питань управління інноваційною діяльністю на підприємствах присвячено значну кількість наукових праць. Вагомий внесок у розуміння закономірностей формування конкурентоспроможної економіки зроблено зарубіжними вченими, які підкреслили важливу роль інновацій у розвитку макроекономічної системи, підприємницької діяльності і довели необхідність раціонального управління інноваційною діяльністю. Серед вітчизняних вчених-економістів дослідження у сфері інноваційної діяльності проводили В. Александрова, О. Амоша, Ю. Бажал, О. Василенко,

О. Волков, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Герасимчук, М. Денисенко, С. Захарін, С. Ілляшенко, М. Йохна, Н. Краснокутська, В. Россоха, А. Чухно та інші. Вагомий внесок в теорію і практику управління інноваційною діяльністю в агропродовольчій сфері здійснили такі науковці, як О. Бутнік-Сіверський, О. Гривківська, М. Зубець, І.Іртищева, Д. Крисанов, В.Лагодієнко, О.Павлов, П. Музика, В. Трегобчук, Л. Федулова. За високої позитивної оцінки наукових досліджень деякі питань пов'язані із взаємовпливом інтеграції виробництва й управління інноваційною діяльністю переробних підприємств в харчовій галузі залишаються дискусійними і потребують додаткового вивчення.

Формулювання завдання дослідження. Метою цієї статті є дослідження взаємного впливу інтеграції виробництва й управління інноваційною діяльністю переробних підприємств продовольчої сфери.

Виклад основного матеріалу. Більш тісне поєднання інноваційного процесу й соціального прогресу з розвитком виробництва передбачає серйозні поліпшення в механізмі дії й свідомого використання в управлінні не окремих економічних законів, а всієї їх сукупності. Система економічних законів - своєрідний несучий кістяк конкретних форм виробничих відносин. Якщо який-небудь закон порушується або використовується слабо, або механізм його дії налагоджений недостатньо, то в тому або іншому ступені знижується ефективність функціонування економічних відносин у цілому. Тому інноваційний розвиток на ділі вимагає, по-перше, комплексного використання на прак-

тиці всієї системи економічних законів; по-друге, високого ступеня узгодженості між конкретними формами виробничих відносин, у тому числі між стратегічним плануванням і управлінням по ситуації, між заробітною платою, ціною й прибутком, між інвестиціями й кінцевими результатами діяльності; по-третє, формування більш тісної взаємодії між базисними й надбудовними відносинами.

У подоланні протиріч між базисними й надбудовними відносинами важлива роль належить системі стратегічного управління, що виступає як провідник інноваційної політики, що активно впливає на конкретні форми її прояву.

Процес інноваційного розвитку супроводжується змінами не тільки в техніці й технології виробництва, його організації й реальних відносин власності, але також у політиці, управлінні. Зростаючі й вимоги до технології задовольняються шляхом поглиблення поділу праці, тобто дроблення складних процесів на відносно прості операції, сконцентровані в одній або декількох виробничих ланках.

Концентрація й комбінування спеціалізованих виробництв дозволяють більш цілеспрямовано використати кваліфікацію працівників, досягнення науки й техніки, в остаточному підсумку заощаджувати час і ресурси при одночасному підвищенні якості вироблюваної продукції. Іншими словами, спеціалізація служить однією з найважливіших передумов формування тієї додаткової продуктивної сили, заради якій й здійснюється процес розвитку виробництва.

Потреба освоєння енерго- і ресурсозберігаючої технології обумовила необхідність здійснення ряду додаткових структурних змін у організації виробництва. Для забезпечення комплексності розвитку економіки підприємства й об'єднання важливе значення повинне мати розширення прав і посилення відповідальності вхідних у нього структур, а також значне підвищення рівня роботи органів управління, удосконалювання їх керівного апарату. Вирішення цих питань безпосередньо пов'язано з удосконалюванням організаційних структур управління.

Практика формування організаційних структур управління поки не має у своєму розпорядженні єдиної впорядкованої системи методологічних принципів, методичних і правових розробок, відповідних сучасним ринковим умовам.

З урахуванням досвіду функціонування підприємств переробної харчової промисловості сьогодні продовжує здійснюватися процес укрупнення первинних виробничих ланок. У результаті цих перетворень істотно знижуються витрати на утримання апарату управління. Проте формування системи виробничих об'єднань (холдингів, кластерів, альянсів) у переробній харчовій промисловості й інших галузях відбувається вкрай повільно.

Створення адекватних ринковим умовам організаційних структур управління відстає від розвитку продуктивних сил й удосконалювання виробничих відносин. У свою чергу, це стримує процеси спеціалізації, інтеграції й концентрації виробництва.

Накопичений досвід удосконалювання організаційних структур у частині розробки схем управління корпораціями, створення промислових, виробничих і науково-виробничих об'єднань дозволяє дати певну оцінку пройденого етапу; сформувані принципи подальшої роботи в цьому напрямку. Незважаючи на те, що процес формування оптимальних за структурою й розмірами виробничих і науково-виробничих об'єднань відбувається епізодично, можна впевнено говорити про переваги такої форми організації виробництва. Деякі економісти, зіставляючи економічні показники роботи підприємств, що увійшли до складу об'єднань і підприємств, що залишилися самостійними, приходять до висновку, що їх результати мало чим відрізняються, і, виходячи із цього, висловлюють думку про недоцільність створення великих об'єднань. Однак у цьому випадку не враховується, що після ухвалення юридичного рішення про створення об'єднання потрібний певний час (у межах 4-5 років) для формування технологічно й економічно цілісної його структури. Крім того, при включенні до складу об'єднання економічно слабких і недостатньо технічно оснащених виробничих одиниць на початковому етапі сукупні показники об'єднання гірше, ніж самостійних підприємств; як правило, середніх за техніко-економічними характеристиками. Втім, як свідчить світова й вітчизняна практика, у ряді галузей якісні показники по всій сукупності об'єднань вище, ніж по необ'єднаних підприємствах. Це відноситься до високоспеціалізованих виробничих об'єднань електротехнічної, автомобільної промисловості, ряду об'єднань сільськогосподарського машинобудування. У середньому в них ефективність і капіталовіддача значно вище, ніж на самостійних підприємствах, а витрати виробництва й витрати на утримання управлінського персоналу менше. У високоорганізованих об'єднаннях значно вище якість продукції, рівень організації виробництва й соціального розвитку працівників. При аналізі ефективності об'єднань необхідно мати на увазі, що відносно низькі витрати на виробництво продукції в об'єднаннях визначають рівень цін у галузі й величину рентабельності, тоді як на продукцію окремих підприємств вони самі встановлюють індивідуальну ціну, що, при вищому рівні витрат, знижує їх конкурентоспроможність.

При створенні об'єднань не завжди реалізується принцип міжгалузевого підходу при формуванні їх структури. У результаті багато об'єднань являють собою сукупність технологічно неоднорідних підприємств; більша частина яких зберігає

економічну самостійність й у складі об'єднання. Формування об'єднань за галузевим принципом не дозволяє повною мірою використати територіальний критерій оптимізації. Підприємства, що входять в об'єднання, розкидані іноді по всій країні, що утруднює оперативне управління виробництвом. Разом з тим на одній і тій же території, у тому самому місті є ряд невеликих однорідних, підприємств різних галузей. Це особливо характерно для харчової промисловості.

При розробці методичних і правових документів по створенню й функціонуванню системи об'єднань повинні враховуватися особливості взаємодії галузевого й регіонального управління об'єднаннями, структурні підрозділи яких розташовані в різних регіонах. Саме це в ряді випадків пояснює збереження економічної самостійності виробничих одиниць, що входять до складу об'єднання.

Досвід формування об'єднань треба враховувати при удосконалюванні організації управління виробництвом. Звичайно, мова не йде про створення обов'язково тільки великих за масштабом структур. З урахуванням галузевої специфіки треба виробити критерії оптимізації структури об'єднань, які, розрізняючись по масштабах й обсягах виробництва, повинні бути органічно єдиними комплексами з погляду технології, спеціалізації й комбінування, найбільших можливостей для реалізації принципу самофінансування.

Розвиваючи й удосконалюючи організаційні структури в ланках інтегрованого виробництва, варто враховувати сучасні тенденції реорганізації управління у світовій практиці. Мова йде про способи включення в системи управління великими виробничими комплексами дещо невеликих по розмірах високоспеціалізованих підприємств міжгалузевого виробництва. Такі підприємства не завжди доцільно вводити до складу об'єднання. Рационально узгодити їх діяльність із об'єднанням - основним споживачем їх продукції на договірних засадах. Договірні відносини повинні зачіпати не тільки поставку продукції, але й розробку перспективної інноваційної політики, питання розвитку й відновлення виробництва, економічного стимулювання інновацій й ін. Це буде сприяти спеціалізації й концентрації виробництва невеликих підприємств в умовах розвитку міжгалузевих виробничих структур.

З урахуванням накопиченого до теперішнього часу досвіду можна сформулювати деякі принципи й завдання подальшого вдосконалювання організаційних структур управління, у тому числі інноваційною діяльністю. Необхідно відзначити, що цей безперервний процес повинен бути тісно ув'язаний з розвитком продуктивних сил і виробничих відносин, конкретними завданнями й умовами планових періодів. Тому розробку й уточ-

нення схем управління важливо вести по певних періодах, зробивши їх постійною складовою бізнес-планів.

Найбільш рухливою, динамічно розвиненою структурою в системі управління є нижня ланка (підприємство). У зв'язку із цим процес удосконалювання організаційних структур повинен йти переважно знизу нагору, тому що залежно від зміни функцій первинної ланки перерозподіляються функції на всіх рівнях управління. Це повинне бути враховане при розробці програм в частині вдосконалювання організаційних структур, де особливе місце займає оптимальний розподіл функцій управління з урахуванням змінних умов виробництва.

Потрібна послідовна робота з поліпшення складу, структури створюваних виробничих об'єднань, що сприяє підвищенню ролі комплексів, що володіють значним виробничим, інноваційним й економічним потенціалом, що мають реальну можливість виконувати розширений перелік функцій, здійснювати повний організаційно-економічний розрахунок, включаючи відтворення. При цьому важливо домогтися реального підвищення рівня концентрації, спеціалізації й кооперування виробництва виходячи з міжгалузевих і загально-економічних критеріїв ефективності.

На такій основі можливо зосередити увагу об'єднань на формуванні інноваційної політики, на розробці стратегії відновлення виробництва, повного задоволення ринку в продукції переробної галузі. Важливо підвищити організаційно-методичну роль головних структур об'єднань, надавши їм право приймати рішення в сфері інноваційного розвитку, обов'язкові для всіх ланок об'єднання. На стадії розробки планів органи управління повинні поєднати всі елементи інтегрованої структури виробництва. Уже тільки це здатне вдосконалювати управління у сфері інноваційної діяльності й розвитку міжгалузевих виробництв.

Перед управлінням інноваціями, виходячи із Закону України «Про інноваційну діяльність», постають наступні важливі, програмні по своїй сутності завдання. Необхідно здійснити розробку й впровадити схеми управління інноваційною діяльністю, проекти створення й реконструкції об'єднань і надалі перейти до середньо- і довгострокових циклів вдосконалювання оргструктур управління з урахуванням процесу інноваційного розвитку, змін у технічному рівні виробництва й інших факторів. Видимо, потрібна державна система комплексного інноваційного вдосконалювання організаційних структур управління й нових методів господарювання, що охоплює всі сфери національного господарства на рівні державної інноваційної системи.

На чолі цієї системи, як нам представляється, повинен стояти орган, що має у своєму розпорядженні відповідні структурні підрозділи по всій

ієрархії управління й спеціалізовані науково-дослідні інститути. Розробку проблем удосконалення оргструктур управління інноваціями важливо також передбачити в академічних інститутах і вузах. Така система дозволить формувати виробничу структуру об'єднань відповідно до загальнодержавних вимог, протидіяти виникненню в них дрібних економічно неефективних інноваційних проектів і програм. При цьому необхідно використати різноманітні й гнучкі форми організації об'єднань, що враховують виробничі й господарські особливості інноваційної діяльності в галузях, регіональні умови роботи підприємств і т.д. Варто експериментально перевірити раціональність організації договірних об'єднань, що частково централізує виробничі й господарські функції; об'єднань, що організують спільне виробництво на акціонерних (пайових) початках.

Досвід показує, що при створенні нових і розвитку діючих виробничих об'єднань важливо поліпшити організацію й умови діяльності малих підприємств, зорієнтувавши їх на поглиблення спеціалізації виробництва в переробній промисловості, і тим самим звільнити великі підприємства від випуску виробів широкої номенклатури, дрібними серіями, одиничних виробів, від необхідності утримувати зайвий парк різнохарактерного устаткування, а до того ж малі виробництва швидко впроваджують інноваційні пропозиції.

Подальше вдосконалення системи управління економікою інтегрованого виробництва повинне бути підлегле вирішенню двох завдань: по-перше, економії часу насамперед за рахунок поглиблення спеціалізації, у рамках якої відбувається поєднання науки й виробництва, і, по-друге, упорядкуванню кооперації за рахунок кращої збалансованості структури міжгосподарських зв'язків і постійної підтримки необхідної пропорційності всіх стадій розширеного відтворення.

Вихідним моментом цілеспрямованого впливу системи управління об'єднаним виробництвом виступає розробка концепції єдиної інноваційної політики на перспективний період.

Відзначимо насамперед, що поки немає досить надійної методики для визначення перспективних потреб у новій техніці й технології. Тим часом конкретним споживачам потрібні цілком конкретні види інноваційних продуктів. У цей час однією із причин, що стримують процес концентрації й інтенсифікації виробництва, є невідповідність структурі потреб інноваційних продуктів, що випускаються.

Управління інноваціями починається саме з розробки й реалізації добре продуманої структурної політики у сфері не тільки нових, але й раніше освоєних інновацій, що служить вихідною базою для формування й розвитку іншої найважливішої сфери організації й управління виробництвом - концентрації спеціалізованого виробництва і його

інтеграції в єдиний процес створення готового продукту. Все це здобуває необхідного порядку і регулярності за допомогою налагодженої організаційної структури виробництва й управління. Тому взаємодія інноваційного процесу й управління тісніше всього здійснюється через організаційні відносини на рівні основних ланок виробництва - підприємств й об'єднань.

Найважливіша закономірність інноваційного процесу на сучасному етапі полягає в тому, що різко зростає тіснота зв'язків між виробниками й науковцями. Тому формування нових і розвиток наявних організаційних структур повинні здійснюватися саме під кутом зору посилення взаємодії науки й виробництва. У цьому зв'язку представляється доцільним створення по ключових напрямках інноваційної діяльності великих науково-виробничих комплексів - нового типу виробничих об'єднань (з обов'язковим включенням у них наукових, проектних і конструкторських підрозділів), завдання яких повинне полягати в тому, щоб при наявних трудових і матеріальних ресурсах забезпечити істотний приріст продуктивної сили за рахунок: переведення виробництва на більш економічний, ресурсозберігаючий тип технології, різкого поліпшення споживчих властивостей вироблюваної продукції «облагороджування» її шляхом реалізації нових прогресивних наукових ідей (на сучасному етапі ріст якості є найбільш дієвим методом підвищення ефективності виробництва, що дозволяє збільшувати продуктивність при одночасному зниженні частки матеріальних й енергетичних витрат), раціоналізації діючої технології й організації праці (що дозволяє через ряд еволюційних, але масових удосконалень помітно, нарощувати продуктивну силу).

Практика показує, що, тільки об'єднавши зусилля дослідників, розроблювачів, конструкторів, технологів і кваліфікованих робітників, можна швидко й економічно створити щось коштовне й цільне. Спільна робота на загальний кінцевий результат призводить, з одного боку, до поглиблення спеціалізації кожного працівника, а з іншого боку - до взаємопроникнення інтересів, до кращого розуміння один одного, а нерідко й до поєднання професій. У результаті підвищується технологічність, а отже, і рентабельність виробництва нової продукції, поліпшуються її споживчі властивості.

При формуванні науково-виробничих комплексів повинні змінитися їх функції, розширитися права й можливості, підвищитися відповідальність. По-перше, мова йде про те, щоб вони могли забезпечити повне задоволення потреб ринку в тих виробках, на яких вони спеціалізуються. По-друге, такі комплекси повинні забезпечувати ефективність використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів не нижче рівня, що забезпечує розширене відтворення.

Перехід до впорядкування й зміцнення нормативних відносин - важлива риса перебудови планування й управління стосовно до більш високого рівня розвитку виробництва. При цьому мова йде не просто про вдосконалювання тих або інших норм, а про формування багато в чому нової системи більш зрілих нормативних відносин, що виражають міру необхідних витрат на одержання одиниці конкретної споживчої вартості. Такі нормативи повинні виражати об'єктивну єдність створеної споживчої вартості й припустимого рівня витрати ресурсів.

У даному зв'язку необхідно перешикувати сформовану практику, виробничі завдання й матеріальні стимули. Їх варто базувати на індивідуальних нормах. Подібна практика неминуха й веде до розподільних відносин по внеску. І це не випадково. Адже нормативи необхідних витрат (у вигляді ціни або натурального показника) повинні бути обов'язково вбудовані в механізм дії законів економії часу, сталого розвитку, вартості й розподілу за результатами. Якщо такі нормативи в практиці управління відсутні або вони істотно деформовані, то вони замінюються всякого роду індивідуальними або груповими нормами.

Висновки з проведеного дослідження. Концентрація й кооперація виробництва - основний шлях до вирішення проблем інноваційного розвитку переробних підприємств продовольчого спрямування. Підняти темпи росту ефективності можна тільки при розвитку інноваційних процесів. Хоча ці процеси носять об'єктивний характер, суспільство може й повинне на сучасному етапі підсилити свій цілеспрямований вплив (через економічну політику й управління) на їх конкретні форми. При цьому важливо зосередити зусилля на вирішенні вузлових питань функціонування й розвитку - на питаннях взаємозв'язку виробництва, присвоєння й споживання; поєднання науки, техніки й організації виробництва; підтримки діалектичної єдності інтересів власників бізнесу, працівників, споживачів, держави і суспільства в цілому; взаємодії економіки, політики й управління.

Все більшу роль у практичному вирішенні даних питань відіграє соціальна активність бізнесу. Забезпечення вимоги зацікавленості й відповідального відношення до кінцевих результатів

інноваційного розвитку, участь у розробці й виконанні планів, у підготовці кадрів - всі ці форми творчої діяльності людей формують сприятливе інноваційне середовище бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аніловська Г. Я. Інтеграція України у світове господарство // Фінанси України. – 2003. – № 10. – С. 6–9.
2. Возняк Г.В. Тенденції розвитку та основні форми фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні // Вісник Української академії банківської справи. - 2004. - № 2. - С. 19-25.
3. Голляк Ю.Б. Інноваційні перетворення української економіки в контексті міжнародної конкуренції // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - № 7. - С. 43-56.
4. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія / Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
5. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 30-37.
6. Лагодієнко В.В. Вплив інтенсифікації діяльності з інноваційною основою на розвиток аграрного виробництва / В.В. Лагодієнко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 17. – № 3. – С. 54-58.
7. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
8. Рикардо Д. Начала политической экономии // Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж., Фридмен М. Классика экономической мысли: Соч. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001 – С. 405.
9. Іртищева І.О. Інтелектуально-інноваційний розвиток інфраструктури як концепція економічної сталості агропродовольчої сфери / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 71–78.
10. Іртищева І.О. Стратегічні перспективи конкурентоспроможності харчової промисловості України в умовах глобалізації / І.О. Іртищева, О.Є. Гросицька // Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2013. – 176 с.